

ANDREW GROSS

SINGURUL OM

PREDA PUBLISHING
DISCOVER THE STORY

CUPRINS

Prolog 13

PARTEA ÎNTÂI 19

PARTEA A DOUA 105

PARTEA A TREIA 225

PARTEA A PATRA 311

Epilog 449

Nota autorului 451

Mulțumiri 457

Surse bibliografice 459

1

Aprilie 1944

Câinii se auzeau lătrând din ce în ce mai aproape.

Cei doi bărbați își croiau drum cu mâinile prin deasa pădure poloneză, în toiul nopții, urmând malul râului Vistula, la doar câțiva kilometri de Slovacia. Corpurile lor uscățive urlau de epuizare, fiind pe punctul de a ceda. Hainele pe care le purtau erau zdrențăroase și murdare; renunțaseră de mult la saboții care nici măcar nu li se potriveau ca mărime, oricum le erau inutile în pădurea deasă. Iar ei duhneau mai degrabă a animale vâdate, decât a oameni.

Dar acum vânătoarea era pe sfârșite.

- *Sie sind hier!* auziră strigăte în germană în urma lor. Pe aici!

Timp de trei zile și trei nopți stătuseră îngropați sub grămezile de lemne de lângă perimetrul marcat cu sârmă ghimpată al lagărului, camuflându-și mirosul corpului cu un amestec de tutun și kerosen, pentru a nu fi detectați de câini. Auziseră pașii gardienilor trecând pe lângă ei. Fuseseră la câțiva centimetri distanță de a fi descoperiți și târați înapoi, spre genul de moarte pe care niciun om nu o putea contempla cu ușurință, nici măcar în locul acela.

Apoi, în cea de-a treia noapte, ieșiseră din ascunzătoare sub acoperirea întunericului. Călătoriseră doar pe timpul nopții, furând orice fărâmă de mâncare găsiseră pe la fermele care le ieșiseră în cale. Napi. Cartofi cruzi. Dovlecei. Îi mâncaseră ca niște animale înfometate. Orice ar fi fost, era mai bine decât lăturile acre cu care fuseseră ținuți în viață în ultimii doi ani.

Vomitaseră, corpurile nefindu-le obișnuite cu mâncare solidă. Ieri, Alfred își sorăntise glezna, iar acum încerca să continue drumul cu acel șchiopătat supărător.

Dar cineva îi văzuse. La 200 de metri în spate, auziră câinii și strigătele în germană, din ce în ce mai clare.

- *Hier entlang!* Aici!

- Alfred, haide, repede! îl îndemna tânărul pe prietenul său. Trebuie să continuăm.

- Nu pot. Nu pot. Bărbatul șchiop se împiedică și se rostogoli la vale, pe dig, cu rănile de la picioare sângerându-i. Sunt terminat.

Strigătele se auzeau din ce în ce mai aproape, și mai aproape.

- Ce rost are? S-a terminat.

Resemnarea din glasul lui confirmă ceea ce deja știau în sufletele lor: că totul era pierdut, că fuseseră învinși. Ajunseseră până aici, iar acum mai aveau doar câteva minute până să fie prinși de urmăritorii lor.

- Alfred, trebuie să continuăm, îl îndemna prietenul lui.

Coborî panta în fugă și încercă să îl ridice pe partenerul său de evadare – dar chiar și vlăguit și uscățiv, Alfred era destul de greu.

- Rudolf, nu pot. Nu are rost, spuse bărbatul rănit, întinzându-se epuizat pe pământ. Continuă tu. Poftim...

Îi întinse prietenului său săculețul pe care îl luase cu el – dovezile de care aveau nevoie pentru a scăpa. Liste cu nume. Date. Hărți. Dovezi incontestabile ale crimelor odioase despre care lumea trebuia să afle.

- Du-te! O să le spun că ne-am despărțit acum câteva ore. Vei câștiga ceva timp.

- Nu, protestă Rudolf ridicându-l de jos. Nu ai jurat să nu mori acolo, în iadul ăla? Doar ca să renunți aici? Să mori aici...?

Dar apoi văzu în ochii prietenului său ceea ce văzuse în sute – mii – de alte perechi de ochi în lagăr: renunțarea totală. Uneori, moartea este o opțiune mult mai simplă decât continuarea luptei.

Alfred rămase pe loc, respirând greoi, aproape zâmbind.

- Acum pleacă.

Din pădure, la doar câțiva metri depărtare, auziră un clic. Sunetul trăgaciului unei puști.

Cei doi încremeniră.

„S-a terminat”, își dădură ei seama. Fuseseră descoperiți. Inimile le tresăriră de spaimă.

Doi bărbați ieșiră din întuneric. Amândoi erau îmbrăcați în civil, aveau puști, iar fețele le erau murdare de funingine, dar hotărâte. Era evident că nu sunt soldați. Poate doar fermieri locali. Poate chiar cei care îi dăduseră de gol.

- Rezistența? îi întrebă Rudolf, un ultim licăr de speranță aprinzându-se în ochii lui.

Pentru o secundă, cei doi bărbați nu spuseră nimic; unul doar își înclină pușca. Apoi, cel mai masiv, cu barbă și o pălărie de vânătoare mototolită, încuviință din cap.

- Atunci ajutați-ne, vă rugăm! îi imploră Rudolf în poloneză. Suntem din lagăr.

- Din lagăr? Bărbatul aruncă o privire uniformelor lor în dungii, fără să înțeleagă.

- Uite! Rudolf întinse brațele, arătându-le celor doi numerele înfierate pe pielea lui. Auschwitz.

Câinii care lătrau ajunseseră acum foarte aproape de ei. Erau la doar câțiva metri distanță. Bărbatul cu pălărie aruncă o privire în direcția zarvei și încuviință din cap.

- Ia-l pe prietenul tău. Urmați-mă.

2

Început de mai Washington, D.C.

Era pentru prima dată când era invitat să ia loc într-o companie atât de selectă, iar căpitanul Peter Strauss spera să nu fie ultima, după ceea ce avea el de propus.

Era o seară ploioasă de luni, iar atmosfera din jurul mesei din Biroul Oval al Casei Albe era la fel de posomorâtă precum cerul plumburiu de afară. Veștile despre cei doi evadați, Rudolf Vrba și Alfred Wetzler, ajunseseră în cercul intim al președintelui Roosevelt la câteva zile după ce trecuseră granița poloneză spre Slovacia.

Din postura de cel mai tânăr – dar principal – ofițer operativ OSS⁴ al lui Bill Donovan⁵, și el însuși evreu, Strauss știa că bănuiele despre lagărele naziste de exterminare – nu doar despre cele de muncă silnică – datau încă din 1942. Atunci ieșiseră la iveală rapoarte ale unor grupuri de evrei europeni, cum că în

4 Office of Strategic Services - Biroul de Servicii Strategice a fost serviciul de informații al Statelor Unite în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și precursorul actualei CIA. Înființat în 1942 și dizolvat în 1945, OSS a avut drept misiune coordonarea activităților de spionaj în spatele liniilor inamice. Pe 14 decembrie 2016, organizația a fost decorată colectiv cu Congressional Gold Medal. (n. t.).

5 William Joseph („Wild Bill”) Donovan a condus, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, Biroul de Servicii Strategice și este cunoscut drept „Tatăl serviciilor secrete americane”. Datorită documentelor vremii, declassificate astăzi, Donovan este recunoscut drept un personaj ale cărui isprăvi „sunt pur și simplu incredibile, și conturează portretul unui bărbat curajos, nobil, impetuos, amuzant și uneori îngrozitor de încăpățânat”. Un veteran decorat al Primului Război Mondial, Donovan este singura persoană care a primit vreodată toate cele patru decorații majore ale SUA: Medal of Honor, Distinguished Service Cross, Distinguished Service Medal și National Security Medal (n. t.).

jur de 100.000 de evrei fuseseră luați cu forța din ghetourile din Varșovia și Łódź și fuseseră, cel mai probabil, uciși. Dar istorisirea aflată direct de la sursă, de la cei doi evadați din Auschwitz, confirmată de documentele pe care le aduseseră cu ei din birourile administrative ale lagărului – liste cu nume, cifre și procese de lichidare în masă – oferea credibilitate celor mai groaznice temeri ale tuturor.

În jurul mesei ovale, Roosevelt; secretarul său de război, Henry Stimson; trezorerul Henry Morgenthau Jr.; William Donovan, șeful diviziei de spionaj și directorul OSS; și consilierul lui Donovan, Căpitanul Peter Strauss, studiau absorbiți sinistru raport și se gândeau la semnificația acestuia. Și mai tulburătoare erau afirmațiile evadaților, care pretindeau că lagărul morții se extindea rapid și că ritmul exterminărilor, prin gazare în masă, crescuse. Mii de oameni erau sistematic rași de pe fața pământului în fiecare săptămână.

- Iar acesta este doar unul dintre numeroasele locuri ale morții, spuse înverșunat Morgenthau – evreu, la rândul lui, a cărui familie de bancheri din New York avusese grijă ca rapoartele evadaților să ajungă în mâinile președintelui.

- Rapoartele sugerează că mai există zeci de alte astfel de locuri, continuă el. Familii întregi sunt trimise în camerele de gazare de îndată ce ajung acolo. Orașe întregi.

- Și care sunt opțiunile noastre, domnilor? întrebă abătut Roosevelt, privindu-i pe cei din jurul mesei. Cel de-al treilea an sângeros de război, îngrijorarea față de o iminentă invazie, decizia de a candida pentru un al patrulea mandat și avansarea bolii sale debilitante își lăsaseră amprenta asupra lui, dar nu îi stinseseră determinarea din voce.

- Nu putem sta cu mâinile în sân, nu putem permite ca aceste acte scandaloase să continue.

- Congresul Evreilor și Consiliul Refugiaților de Război ne imploră să bombardăm lagărul, îl sfătui trezorerul. Nu mai putem sta cu brațele încrucișate.

- Și cu asta ce vom obține, mai exact? întrebă Henry Stimson, care deservea administrațiile a doi președinți înaintea lui Roosevelt și care, pensionat fiind, revenise să conducă eforturile de război ale statului. În afară de faptul că am ucide noi înșine o mulțime de prizonieri nevinovați. Bombardierele noastre abia dacă pot ajunge până acolo și înapoi cu încărcătură maximă. Am suferi pierderi considerabile. Și știm cu toții că avem nevoie de absolut toate aeronavele pentru ceea ce urmează.

Era mai 1944, iar zvonuri despre pregătirile finale, aflate în plină desfășurare, pentru iminenta invazie a Europei ajunseseră chiar și la nivelul lui Strauss.

- Putem măcar să le distrugem planurile și să bombardăm căile ferate, insistă Morgenthau, disperat să îl convingă pe președinte să ia măsuri. Prizonierii sunt duși în lagăr cu trenuri sigilate. Măcar am domoli ritmul exterminărilor.

- Bombardiere zburând peste Europa în toiu noapții... Lansând cu precizie bombe peste căile ferate? Și, după cum ai spus tu, există multe asemenea lagăre? își exprimă Stimson scepticismul. Cred că cel mai bun lucru pe care îl putem face pentru bieții oameni, domnule președinte, este să ajungem la ei și să îi eliberăm cât mai rapid posibil. Fără să sponsorizăm raiduri prost gândite. Aceasta este părerea mea.

Președintele inspiră adânc și își scoase ochelarii cu rame subțiri. Cearcănele adânci din jurul ochilor reflectau expresia palidă a unui om tulburat. Mulți dintre prietenii săi apropiați erau evrei și îl indemnaseră să ia măsuri. Administrația lui adusese mai mulți evrei la guvernare decât oricare alta înaintea sa. Și, ca ființă umană înzestrată cu compasiune, căutând întotdeauna să ofere speranță și prosperitate omului de rând, Roosevelt se simțea mai scârbit de raportul atrocităților pe care tocmai îl citise decât de oricare alt raport care îi ajunsesese pe birou în timpul războiului. Chiar mai mult decât de tragicele pierderi de vieți americane pe plajele Pacificului sau de pierderile de trupe pe mare, în drum spre Anglia.

Totuși, fiind realist, Roosevelt știa că secretarul lui de război are dreptate. Erau prea multe lucruri în joc și prea importante. În plus, lobby-ul împotriva evreilor era încă unul foarte puternic, iar rapoartele despre eventuale soldați americani pierduți în încercarea de a salva vieți evreiești nu ar da bine, având în vedere că urmărea să obțină al patrulea mandat de președinte.

- Henry, știi cât de greu îți este, spuse el punând mâna pe umărul trezorierului. Este greu pentru noi toți, fără îndoială. Ceea ce ne aduce în fața motivului pentru care ne-am adunat aici, domnilor. Proiectul nostru special. Cum se cheamă, „Catfish”?

Roosevelt se întoarse către directorul OSS, Generalul Donovan.

- Spune-mi, Bill, avem vreo speranță reală că acest proiect este încă activ?

„Catfish” era numele operațiunii secrete conduse de Strauss, al cărei obiectiv era acela de a extrage un anumit individ din Europa și a-l aduce în Statele Unite. Un evreu polonez, despre care oamenii președintelui spuneau că e vital pentru eforturile de război.

În 1942 se descoperise că deținătorii anumitor documente de identitate latino-americană erau recompensați cu un tratament special în Varșovia. Timp de câteva luni, câtorva sute de evrei polonezi și olandezi le fuseseră eliberate documente false din Paraguay și El Salvador, pentru a obține ieșirea din Europa. Mulți își croiseră drum spre nordul Franței, unde fuseseră expediți într-un centru de detenție în satul Vittel, în timp ce cazurile lor erau analizate de oficiali germani sceptici. Oricât de mult s-ar fi îndoit naștii de autenticitatea acelor documente, nu își permiteau să supere aceste țări latino-americane neutre, ale căror reguli autoritare erau, de fapt, îngăduitoare cu cauza lor. Nu era limpede cum de reușiseră acești refugiați să intre în posesia acelor documente – de proveniență suspectă – achiziționate în secret, prin intermediul unor emisari anti-nașiști din ambasadele Paraguayului și El Salvadorului în Berna. Neclar era și modul în care contacte prietenoase față de Statele

Unite reușiseră să facă astfel încât documentele să ajungă chiar în mâinile subiectului (alias „Catfish”) – și familiei lui – pe care încercau să îi scoată din Europa. Pentru o vreme, perspectivele părușeră promițătoare. Transportul în afara Europei fusese aranjat, de două ori, via Olanda și Franța. Cu toate acestea, de fiecare dată, ieșirea le fusese blocată de germani. Apoi, în urmă cu doar trei luni, un informator din Varșovia făcuse publică originea suspectă a documentelor, iar acum soarta tuturor evreilor din Vittel, inclusiv a celui pe care ei și-l doreau cu disperare, era complet în aer.

- Mă tem că am dat de un obstacol, domnule președinte, spuse Donovan. Nu știm nici măcar dacă este acolo.

- Sau, în caz că este, dacă mai trăiește..., adăugă secretarul de război Stimson. Legătura cu iscoadele noastre a fost complet întreruptă.

Emisarii care le dăduseră documentele fuseseră arestați și acum erau în temnițele naziste.

- Deci, mi s-a spus că încă avem nevoie de omul acesta. Cu orice preț. Informația e încă valabilă? întrebă Președintele întorcându-se spre secretarul său de război.

- Da, fără îndoială. Stimson încuviință din cap. Eram la Rotterdam, aveam un transport rezervat. Acum...

Dădu sobru din cap, apoi își luă stiloul și indică un punct pe harta Europei, care era desfășurată pe un suport de lângă masa de conferințe. Un loc numit Oswiecim, în Polonia.

- Oswiecim? Roosevelt își puse din nou ochelarii pe nas.

- Oswiecim este numele polonez pentru Auschwitz, domnule președinte, răspuse secretarul de război. Ținând cont de raportul pe care tocmai l-am citit cu toții, acesta este motivul pentru care ne aflăm aici.

- Înțeleg. Președintele încuviință din cap. Deci acum el este unul dintre cele cinci milioane de evrei anonimi, luați cu forța din casele lor, fără documente sau identitate?

- Și nu știm ce soartă îl așteaptă... Trezorierul Morgenthau dădu solemn din cap.

- Soarta noastră, a tuturor, este incertă, domnilor. Roosevelt își împinse scaunul cu rotile de lângă masă. Deci sunteți aici ca să îmi spuneți că am făcut tot ce ne-a stat în putință să îl găsim pe acest om și să îl scoatem de acolo. Și acum este pierdut. Am pierdut.

Președintele dădu ocol mesei. Pentru o clipă, nimeni nu răspunde.

- Poate nu este totul pierdut, domnule președinte. Directorul OSS se aplecă în față. Colegul meu, Căpitanul Strauss, a analizat îndeaproape situația și crede că ar mai fi o ultimă cale...

- O ultimă cale? Privirea președintelui obosit căzu pe tânărul asistent.

- Da, domnule președinte.

Căpitanul cu un ușor început de chelie, absolvent de drept al Columbia Law School, părea să aibă în jur de 30 de ani. Un tânăr inteligent, după cum îi fusese prezentat lui Roosevelt de către superiorii lui.

- Bine, fiule, mi-ai captat atenția, spuse președintele.

Strauss își dresе glasul și îl privi încă o dată pe șeful său, apoi deschise dosarul.

- Dă-i drumul, spuse Donovan, încuviințând din cap. Spune-i planul tău.